

En Güzeli Anla(t)mak “Yusuf Suresi ve Edebî Yapının Gösterdiği Ulûhiyet”

To Narrate/Understand The Most Beatiful

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAYGANA

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAYGANA *

Özet

Kutsal kitaplar, muhtevaları kadar dilsel özellikleri nedeniyle de dikkatle incelenmiş eserlerdir ve bu süreç günümüzde de devam etmektedir. Genel anlamda Kur'an, özeldense olarak Yusuf Suresi, bu bağlamda üzerinde en çok durulan metinlerdir. Yusuf Suresi, Türk edebiyatı açısından geçmişte olduğu kadar günümüzde de velut bir kaynaktır. Çalışmamızda surenin yapısal özellikleri üzerinde durduk ve derin yapının söylemle ilişkisini irdeledik. Bu ilişkilerin şark anlatıları için önemi ve potansiyeline değindik. Kıssanın tematik örgüsünün, çatışma ve karşılaşmalar şeklinde görünen yapısıyla sıkı bir ilişkisi olduğu ve her ikinin paralel ilerlediğini tespit ettik. Bulgularımızı sonuç bölümünde tartıştık.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Yusuf Suresi, kıssa, semiyotik, yapı

Abstract

Holy books are carefully examined for both ontext and linqustic characteries. Nowadays this process is still going on. Generally Quran and specially Yusuf surah is mostly elaborated. Yusuf surah is a productive source for Turkish literatüre both in the past and present. In our study we elaborate deep structure of surah and it's discourse. We mention the importance and potantian for otiental narration. The tale's thematic pattern in conflict and encounter. And these properties are going on paralel. We discussed our finding in result section.

Key Words: Quran, Yusuf surah, tale, semiotics, structure

* Canik Başarı Üniversitesi Öğretim Üyesi, mehmetkaygana@basari.edu.tr

Giriş

Bir şeyi takip etmek, iz sürmek, peşinden gitmek manalarına gelen ‘kasas’ kelimesinden türetilen kıssa, izlemeye değer bir haber nakletmek, bir hikâye anlatmak (Yazır, 1992: 32) için kullanılır ki bu adlandırma modern manada kurmacadan oldukça farklı bir alanı işaret eder. Bilhassa Kur’an’ın anlattığı bir vakıya verilen isim olarak kıssa için bu farklılığı vurgulamak oldukça önemlidir. Çünkü Kur’an ezeli hakikati tefsir eden, varlığı ve ötesini aydınlatan Kelamullah’tır ve anlatımı da aynı ölçüde harikuladedir. Oysa kurmaca, insana özgü bir eylemi işaret eder. Varoluş noktasında yaratıcının müteal konumu ile karşılaştırıldığında eksik ve kusurlu olan insanın, zamanı ve mekânı aşacak hatta varlığı ihata edecek bir metne vücut vermesi beklenemez. Burada olsa olsa Kur’an’dan hareketle oluşturulan anlatılar için kurmaca ifadesi kullanılabilir ki edebiyat tarihi böylesi eserlerle doludur. İslamî açıdan bakıldığında bu eserlerin de modern kurmaca ile bariz ayrılıklar taşıması gerekir. Kur’an’a ait bir vakadan ve onun işaret ettiği –İslamî açıdan- değişmez hakikatlerden yola çıkılarak oluşturulacak metinler, modern kurmacanın oyun, amaçsızlık vb. birçok alameti farikasına sırt çevirmek, en azından bunları aynıyla kabul etmemek durumundadır.

Çalışmamızda Yusuf Suresi’ni dilsel bir dizge olarak ele almak, içerdiği anlamların oluşumunu ve üretiliş biçimlerini yorumlamak amaçlanmıştır (Rifat, 2011; 16). Burada Ricoeur’ün ifadesi ile ‘çok anlamlı’ ve ‘anlamı çok katmanlı’ bir metnin davetine icabet söz konusudur. Çok anlamlılığın en önemli özelliği, bir şeyi ifade ederken onu aynı zamanda gizlemesidir. Böyle bir şey ifade ederken, aynı zamanda onu gizlemesi, onu yorumlamayı gerektirir. Böyle çok anlamlı birimleri ‘sembol’ olarak isimlendiren Ricoeur için sembol, ‘dolaysız, lafzî birinci bir anlam üzerinden ulaşılabilen dolaylı, ikinci, taşınmış bir anlamı taşıma durumudur. Bu bağlamda yorum, ‘açık olan anlamda, rasyonel olarak gizili olanı keşfetme’ eylemidir (Görgün, 2003: 92-93). Makale, ana hatları çizilen bağlam içinde, Yusuf Suresi’nin iç yapısının yüzey yapı ile ilişkisinin betimsel metotla gösterilmesini amaçlamaktadır.

Mekke döneminde nazil olan Yusuf Sûresi 111 ayetten oluşmaktadır.¹ ‘*Hakki açıklayan, Haktan geldiği âşikâr olan kitabın âyetleri*’ (Yıldırım, 2004; 234) şeklinde takdim edilen surede, genel anlamıyla Hazreti Yusuf’un başından geçenler Kur’an’a özgü bir üslupla anlatılır. İlginçtir ki, gerek Musevîlerin gerekse İsevîlerin yakinen bildikleri bu kıssa hakkında Kur’an, “Biz, bu Kur’an’ı sana vahyetmekle, geçmiş ümmetlerin birtakım haberlerini en güzel şekilde beyan ediyoruz. Şu bir gerçek ki daha önce senin bundan hiç haberin yoktu.” (Yusuf:3) derken, Hz. Muhammed’in ümmiliği ile birlikte, kendisinden önceki kitapların bu meselede bildirdiklerinin ötesinde bir anlatıma şahit olunacağını de işaret eder.

Yusuf Kıssası, İslâm medeniyetinin vücut bulduğu dönemden günümüze kadar sayısız edebi eserin konusu olmuş, Arap, Fars ve Türk İslâm edebiyatında binler-

¹ Çalışmada Yusuf Suresi ile ilgili olarak Suat Yıldırım’ın ‘Kur’an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali (2004) Meal: Suat Yıldırım, Işık Yayınları, İstanbul. ss.234-247’ künyeli meali kaynak alınmıştır.

ce mesnevîde tekrar tekrar ele alınıp işlenmiştir.² Benzer bir şekilde sözü edilen eserler üzerine yapılan çalışmalar da göz ardı edilemeyecek miktardadır.³ Burada anılan çalışmaları özetlemek ya da tekrarlamaktan ziyade meseleye Kur’an’ın genel çerçevesi ile Yusuf Suresi’nin uyumu ve bu uyumu ispatlayan yapısal kurgu üzerinde durmaya çalışılmıştır.

“Kur’ân-ı Kerim’in ana konuları denildiğinde ilk akla gelenler uluhiyyet, nübüvvet, haşr ve ibadet meseleleridir. Bu dört unsur Kur’ân’ın tamamında bulunduğu gibi bir suresinde hattâ bir âyetinde, bir kelimada bile sarahaten veya işaretten yer alır. Bu dört temel mevzunun beyan edildiği başlıca anlatım unsurlarından birisi kıssalardır. Enbiya-i izamın ve ümmetlerinin kıssaları takriben Kur’ân’ın üçte birini meydana getirir ki kıssalardaki anlatımın önemini göstermesi açısından sözü uzatmaya hacet bırakmaz.

Kur’ân-ı Kerim yirmi üç yılda peyderpey nazil olmuştur. Bazen bir sure bir defada nazil olduğu gibi, bir surenin âyet yahut âyet grupları farklı zamanlarda indirilmiştir. Bununla beraber Kur’ân’daki âyetlerin tertibi (dizilişi) ilahi tayin (tevkifi) ileidir. Kur’ân’ın edebî icazı denildiğinde akla ilk gelen nazımdır ki âyetlerin sıralanışı veya dizilişindeki hem lafzî hem de manevî ahenk, bütünlük ve mükemmelliği ifade eder. Buradan hareketle âyet ve sureler arasındaki ilgiye, bütünlüğe dair Tenasübü’l-Kur’ân ilmi doğmuştur. Kur’ân anlatımı denildiğinde ise ilk akla gelen kıssalar ve mesellerdir.” (Tekin, 2007; 29)

Semiyotik Analiz

Yusuf Suresi’nin olay örgüsünün ve yapısal bütünlüğünün ulûhiyetle ilişkisini açıklamak adına öncelikle surede anlatılanları, olay halkaları ve bunların tematik yapıyla ilişkisi izah edilmelidir.⁴

Kıssanın ilk olay halkası Yusuf aleyhisselamın rüyası ile başlar. Kardeşlerinin haset ve kıskançlıklarına hedef olan Yusuf (as)’un bir kuyuya bırakılması ile sona erer.

Birinci olay halkasında Yusuf aleyhisselamın gördüğü rüya, metnin geri kalanında yaşanacakları muradı ilahî kılar ki hazreti Yâkub’un “Rabbin seni öylece seçecek, sana rüya tabirini öğretecek ve daha önce büyük babaların İbrâhim ile İshak’a olan nimetini tamamına erdirdiği gibi sana ve Yâkup ailesine de nimetini kemale erdirecektir. Çünkü Rabbin her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.” (Yusuf:6) şeklindeki yorumu bunu açıkça gösterir. Böylelikle okuyucu,

² Edebiyatımızda bu çalışmalar hakkında yapılmış bir karşılaştırma için bakınız: Meliha Gökcan TÜRKDOĞAN, Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

³ Bu çalışmalar arasında Celal Settârî’nin, bu kıssanın kutsal kitaplardaki görünümünün karşılaştırmalı incelenmesi oldukça dikkat çekicidir.(Settârî, 2003)

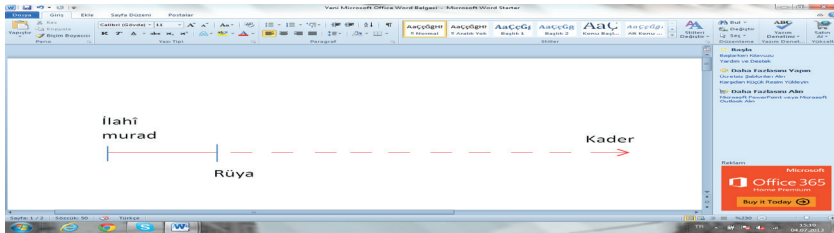
⁴ Yusuf Suresi’nde yer alan âyetlerin konu açısından tasnifi için bkz. İsmail Albayrak, “Kur’ân ve Anlatı(m) Bilim”, EKEV Akademi Dergisi 13 (2002), ss. 96-99.

kıssanın sonunun nereye varacağı konusunda ima yoluyla haberdar edilir. Her ne kadar, olayların tam olarak nasıl gelişeceğini bilmesek de sonuçtan haberdar edilmemiz, insan ile Yaratıcı'nın bilgisine dair bir kıyası görmemiz ve kabul etmemiz içindir. Çünkü insan sadece elindeki imkânların izin verdiği ölçüde bir bilme ve kavrama kabiliyetine sahipken, Allah, Yâkub peygamberin belirttiği gibi henüz maddi hiçbir emare görülmemişken ilerde neler olacağını bildirecek namütenahi bir ilme sahiptir. Bu durum, kıssanın genel mesajı açısından son derece önemlidir. Çünkü bundan sonra anlatılacaklar Allah(cc)'in yarattıkları üzerindeki sınırsız ilmini ve kudretini zihinlere kabul ettirmek; kalplere duyurmak niyetiyle planlanmıştır.

Hazreti Yâkub'un sözü edilen rüyayı yorumlamadan önce oğlunu, kardeşleri konusunda uyarması, karşılaşma olarak takdim edilen bu olay biriminin bizi çok önemli ve aslı bir çatışmaya hazırlamak için vesile edildiği yorumuna götürür. Çünkü hazreti Yâkub "...sakın bu rüyayı kardeşlerine anlatma. Sonra seni kıskandıklarından sana tuzak kurarlar." (Yusuf:5) der demez bu kıskançlığın kaynağını "Çünkü şeytan, insanın besbelli düşmanıdır." (Yusuf:5) cümlesiyle ifade eder. Bu noktada hazreti Yâkub'un işareti, Kur'an içindeki benzer hadiseleri hatırlamamızı sağlayan bir metinler arasılıkla, Allah'ın (cc) Âdem aleyhisselamı seçmesi ve ona secde edilmesini emretmesi karşısında şeytanın kıskançlık ve hasetle başkaldırıp kaybetmesini akla getirir ki bu da Yusuf kıssasında anlatılanların, Hazreti Yusuf özelinde tüm insanlığın macerası olduğunu gösterir. Dikkat edilirse hazreti Yâkub, doğrudan şeytanı işaret etmeyip önce kıskançlık gibi nefse ait duyguları nazara vermektedir. Bu da metin boyunca karşılaşacağımız benzer tutum ve davranışları, bahsedilen bağlamda ele almamıza imkân verir.

Tüm bunlar ilk olay halkasındaki aslı çatışmanın Allah'ın (cc) takdiri ile şeytan ve nefesine uydurdukları arasında geçtiğini göstermek içindir. Bunu kıssanın ana eksenini kabul ettiğimizde, olayların ilerleyişini gösteren kaderi çizgi ve sapma olarak nitelediğimiz olayları bir şekilde gösterecek olursak şöyle bir tablo ile karşılaşırız:

Şekil 1:

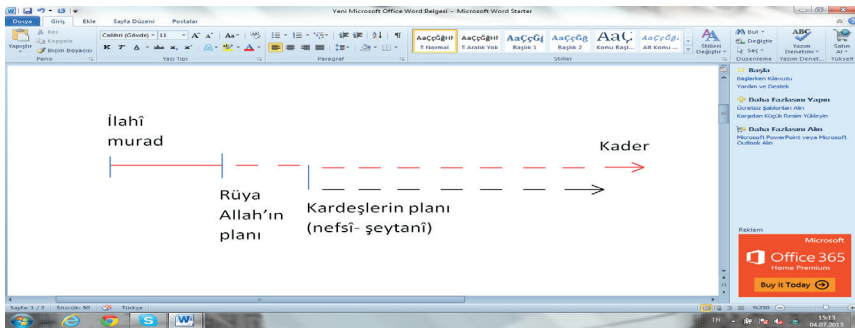

Bünyamin dışındaki kardeşlerin toplanıp Yusuf’a karşı plan yaptıkları olay birimini karşılaşma olarak nitelendirmek mümkün. Bu karşılaşma, asli çatışmanın taraflarını işaret ettiğinden üzerine dikkatle eğilmemiz gerekiyor: Kardeşlerin “Yusuf ile öz kardeşi, babamıza daha sevimli geliyor. Oysa biz daha güçlü bir grubuz. Pek belli ki babamız bu işte yanılıyor.” (Yusuf: 8-9) şeklindeki düşüncelerini hem Yâkub aleyhisselamın “Sonra seni kıskandıklarından sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın besbelli düşmanıdır.” (Yusuf:5) ifadelerinde işaret ettiği doğrultuda hem de şeytanın Âdem’in seçilmesi sonrasında Allah (cc)’a karşı takındığı tavırla telif edebiliriz. Yusuf’un seçilmesi ve bu takdire kavradığı için ona karşı daha hassas olan Yâkub aleyhisselamın konumu muradı ilahiye uygundur. Kardeşlerin zan ve vehme dayanan yorum ve kararları ise nefsidir, şeytanidir. Nasıl şeytan, mutlak hakikate karşı kendisine verilen mühlet süresince plan üstüne planlar kuruyorsa şeytana ve nefesine kapılan kullar da kendi adlarına işletmek istedikleri planlarda Allah’ın karşısında yer alma talihsizliğinde bulunabilirler.

Kur’an, Yusuf’un kardeşlerinin planını yukarıda izah etmeye çalıştığımız gibi Allah’ın (cc) değiştirilemez ve engellemez takdirinin karşına koyarak başarısızlığa mahkûm ederken oldukça ironik bir durumu da betimler. Yaptıklarının (haksızlık ve adam öldürme niyeti) yanlış olduğunu bilen bu kişiler daha sonra tövbe edip salih kimseler olma (Yusuf:8-9) niyetindedirler. Bu da onların Allah’a istenilen seviyede olmasa da inandıklarını gösterir. Babaları apaçık bir elçiyken ve Allah’a da inanırken, O’na karşı plan kurmak ancak nefesine ve şeytana uymuş insanın kavrayamayacağı bir hakikattir. Sözü edilen ironik durum, kardeşlerin yaratıcı karşısında takındıkları tavırda gizlidir. Allah’a inanan kişilerin ondan gizli ve ona muhalif iş yapmaya kalkışmaları, üstelik bunda başarılı olacaklarına inanmaları, gücü her şeye yeten, her şeyi bilen bir yaratıcı inancı ile telif edilemez. Burada insanoğlunun kin, haset ve gururla; her şeyi bilen yüce yaratıcıya karşı nasıl bir cüretkârlık içine girebileceği dikkatlere sunulur. Buna karşın Yusuf aleyhisselam ve babası takdiri ilahi karşısında rıza hırkasına bürünmüş, itaat ve sabırla olması gerekeni, ideali temsil ederler.

Kardeşlerin planlarını gerçekleştirdikleri olay birimini ana olay eksenine yerleştirdiğimizde şöyle bir tablo ile karşılaşırız:

Şekil 2:

İkinci olay halkası başlamadan önce kardeşler, planlarını gerçekleştirmiş ve Yusuf'tan kurtulmuş oldukları zannındadırlar.

İkinci olay halkası Yusuf aleyhisselamın esir edilip Mısır'a götürülmesi ile başlar. Vezirin onu satın alması ve evine yerleştirmesi ile devam eder; Vezirinin karısının ona yaklaşmak istemesi ve sonrasında bir iftira ile Hazreti Yusuf'un zindana atılması ile sona erer.

Hazreti Yusuf'un kuyuya atılması sonrasında her ne kadar kardeşler kendi planlarının başarıya ulaştığını zannetseler de Allah'ın (cc) "Biz de Yusuf'a şöyle vahyettik: 'Zamanı gelecek, onların hiç hatırlarına gelmediği ve seni hiç tanımadıkları bir sırada, kendilerine yaptıkları bu işi hatırlatacağın.'" (Yusuf: 15) şeklindeki hitabı, bütün planların üstünde ve kendisi dışındakileri, tıpkı hazreti Musa'nın asası gibi yutup hükümsüz bırakacak bir planın hala işlediğini hatırlatır.

Sucular onu "bir ticaret malı olarak satmak niyetiyle" (Yusuf: 19) yanlarına alırken yeni bir planla daha karşılaşırız. Ancak hemen bu cümlelerin ardından gelen "Ama Allah Teâla, onların ne yapacaklarını pek iyi biliyordu!" (Yusuf:19) cümlesi şüpheye yer bırakmaksızın Allah'ın planının işlediğini bir kere daha dikkatlere sunar. Benzer bir şekilde vezirin "Belki bize bir faydası dokunur, yahut onu evlat ediniz!" (Yusuf: 21) düşüncesi ile hazreti Yusuf'u satın alması da onun adına bir plandır ve "Böylece Yusuf'un o ülkede yerini sağlamlaştırdık, ona imkân verdik..." (Yusuf: 21) ve "Allah Teâla iradesini yerine getirmekte her zaman mutlak galiptir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler." (Yusuf:21) beyanı da, Allah Teâla'nın kendi planını Âlim, Kadir ve Hâkim isimlerini gösterir şekilde nasıl yürüttüğünün göstergesidir.

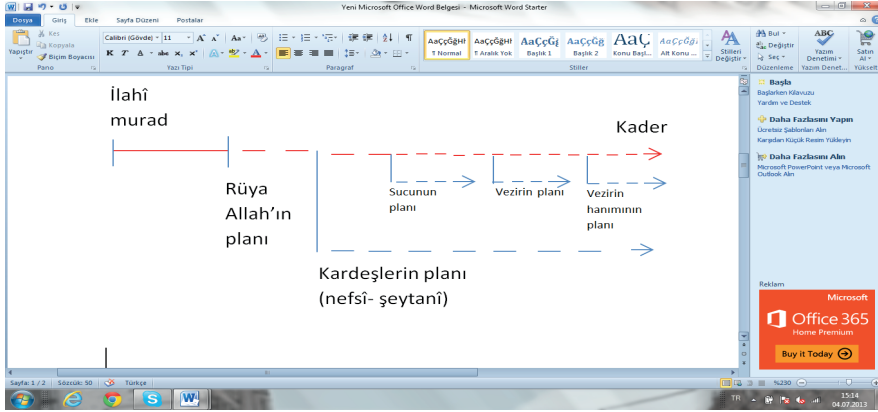
Karşılaşma olarak niteleyebileceğimiz Yusuf aleyhisselam ile Sucu ve Vezir ilişkisi sonrasında bu olay halkasının merkezinde yer alan bir başka hadiseye geçelim:

Yusuf Aleyhisselam ile Vezirin hanımı arasındaki ilişkiyi bir çatışma olarak nitelendirdiğimizde, birincisinin ilahi manada olması gerekeni ve ideali; ikincisinin nefsi ve şeytani olanı temsil ettiği açıktır. İlk olay halkasında kıskançlık ve haset şeklinde karşımıza çıkarılan nefsi ve şeytani alan şehvet eklenerek daha da sarıh kılınmıştır. Vezirin hanımının, Mısır'ın ileri gelen diğer kadınlarını çağırdığı sahne ise şehvetin insan iradesini ne kadar zorlayabileceğinin ifadesi olarak okunabilir. Bizim için daha mühimi ise Vezirin hanımının "Yine yemin ederim ki kendisine emredeğim işi yapmaması halinde o mutlaka zindana atılacak, zelil ve perişan olacaktır." (Yusuf: 32) şeklindeki ifadeleridir. Bu ifadeler de yeni bir plan ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Nefsi ve şeytani bir eylemle ortaya konan bu plan sonrasında "Rabbi onun duasını kabul buyurdu ve onu kadınların

fendinden korudu.”⁵ (Yusuf:34) beyanı ise ilahi planın işlemeye devam ettiğini bir kez daha hatırlamamız içindir.

İkinci olay halkasındaki çatışma ve karşılaşmaları olay eksenine yerleştirdiğimizde şöyle bir durumla karşılaşırız:

Şekil 3:

Üçüncü olay halkası Hazreti Yusuf’un zindanda tanıştığı iki gencin rüyalarını yorumlaması, hükümdarın rüyasını açıklığa kavuşturup zindandan kurtulması ve Mısır’da önemli bir mevki elde etmesi ile devam eder. Kardeşleri ile karşılaşması ve ailesini yanına alması ile de sona erer. Nasıl ilk olay halkasında kardeşler Yusuf’u kuyuya bıraktıklarında kendi planlarını gerçekleştirmiş olduklarını zannetmişse Vizirin hanımı da O’nu zindana attırduğunda kendi arzusunu gerçekleştirdiği kanısındadır. Oysa hakikat kıssanın bu son bölümünde bambaşka bir vücut bulur, şöyle ki:

İki genç ile Yusuf aleyhisselam arasındaki ilişkiyi bir karşılaşma olarak okuduğumuzda burada da rüyanın –peygamberliğin cüzlerinden bir cüz olarak- geçiş için kullanıldığını görürüz. İki gencin rüyalarını en kesin ifadelerle açıklığa kavuş-

⁵ Ayetteki ‘kadınların fendinden korudu’ ifadesi bazı yorumlarda kadının İslam dini tarafından ötekileştirilmesi, ikincil kılınması görüşlerini delillendirmek için kullanılmıştır. (Benslama, 2005:206) Bu gibi tezlerin eleştirisi bu yazının boyutlarını aşacağından şunu vurgulamakla yetinelim: İlk olarak surenin önceki sayfalarında Aziz’in cümlelerinde ‘kadının fendi’ nitelemesi ile karşılaşırız. (Yusuf, 28-29) Metnin bağlamına bakıldığında, eşi ile köle olarak yanında tuttuğu kişi arasındaki ihtilafı karşı karşıya kalan bir erkek yöneticinin, içinde bulunduğu durumu değerlendirdiği cümlelerdir bunlar. Kendisini aldatmaya yeltenen kadının utanç içinde bıraktığı erkek, Yusuf’un doğruyu söylediği kalabalık içinde ispatlanınca eşine kurduğu tuzağın fenalığını ifade etmek için bu ifadeleri kullanır. İkinci kullanım bu bağlama son derece uygun benzer bir durumda karşımıza çıkar. Azizin karısı, bu sefer kendisini kınayan diğer kadınları bir araya toplamış ve onların da aynı duygu seline kapıldıklarını kendilerine kanıtlamıştır. Burada da efendi konumundaki kadınlar karşısında korumasız olan Yusuf’in duası ve bu dua sonrasında Yaratıcı’nın onu ‘onların tuzaklarından’ koruduğu dile getirilir. (Yusuf: 34) Görüldüğü gibi her iki durumda da belirli bir duygu halinde, evlilik bağları, ahlak vb. hakikatleri unutan insan için yapılmış bir niteleme söz konusudur. Bunu kadının ötekileştirilmesi olarak okumak, surenin başında Yusuf’un kardeşleri için kullanılan ‘şeytan insanların apaçık düşmanıdır’ (Yusuf, 5) ifadesini de erkekler için genellemenin yersizliğine inanmayı gerektirir ki böylesi bir tavır en hafif ifadesi ile yanlışır.

Sonuç

Sonuç olarak, surenin başından sonuna kadar kurulan, uygulamaya konulan planlardan sadece Allah'ın rızası olanlar gerçekleşmiş böylece yüce Yaraticı'nın her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan ve her şeye gücü yeten olduğu lafzın yanında kıssanın yapısıyla da insanlığa gösterilmiştir. “Gerçekten, Yusuf ile kardeşlerinin kıssalarında, sorup ilgilenenlerin alacakları nice ibretler vardır.” (Yusuf: 7) mealindeki ayetle sarıh bir şekilde ifade edilen bu durum, Hazreti Yusuf ve Hazreti Yâkub'un şahsında temsil edilen duruşun, Allah'ın (cc) kullarından beklediği davranışa işaret edilerek, “Biz lütfumuzu dilediğimiz kimselere eriştirir ve güzel hareket edenlerin mükâfatlarını asla zayi etmeyiz. Âhiretteki ecir ve ödül, iman edip haramlardan sakınanlar için elbette daha hayırlıdır.” (Yusuf: 56-57) desteklenmiştir. Bunun yanında insana ait bütün planlamaların hemen ardından Allah'ın her şeyden haberdar olduğu, onun kudreti dışında hiçbir şeyin vücuda gelemeyeceği hatırlatılır (Yusuf, 15, 19, 21). Böylesi bir tekrar, yalnızca Allah'a ait bir durumu bildirmez, aynı zamanda kulunda dünya hayatında takınması gereken tavır da işaret eder. Kıssa boyunca, nasıl yapılan her eylem yaratıcının bilgisi ve gücü ile kuşatılmış gösteriliyorsa insanın da her niyetinde (bu sıklıkla ya da daha fazla) sözü edilen ihata gücünü aklına getirmesi; dahası, yapacaklarını bu ölçüye göre düzenlemesi olması gereken sadedinde dikkate sunulur. Bunun yanında Allah'ın razı olmadığı durumlar da 'şeytani' nitelemesiyle, ilahi anlatımın sınırları içinde somut olarak gösterilir. Allah'ın takdirine muhalif tavır alma, O'nun çizdiği sınırların dışına çıkma kıskançlık, menfi rekabet, yalan, iftira, nefsi duygulara aldanıp ahlaki terk ediş gibi. Bütün bu yanlışların insanı bir yere götürmeyeceği ise ilahi ilim ve kudretin somutlaştırıldığı cümlelerle hatırlatılır. Böylece hata yapanlar için gerçek bir karın olamayacağı ispatlanırken, bu kişilerin ümitsizliğe kapılıp gitmeleri de tövbenin ve arkasında gelecek iyi işlerin hedef gösterilmesi ile engellenir.

İlahi hakikati ele alan bu kıssanın, insana ait değişik durumları yaşanan hayata sırt çevirmeden, edebi ve estetik hususiyetler ile tevhit ve nezaheti bir arada bulundurarak, heyecan ve merak öğelerini barındırmak suretiyle ve son derece mükemmel, lafız ve mana uyumu ile anlatışı İslâmî bir edebiyat için de referans noktaları oluşturmaktadır.

“Tolstoy, Yûsuf'un hikâyesindeki ahsenin ondaki evrensel kurgu olduğunu, metni anlatanın (Tanrı'nın) mükemmel bir metin kurduğunu söylemektedir. O zaman biz bu ahsen sıfatından metnin hikâye kuracaklar için örnek bir model olduğu anlamını çıkarıyoruz.” (Tökel, 2012; 11)

İnsan eyleminin anlamı, yaratıcı düşüncesi ve bu düşüncenin insandaki etkileri, kader ve insanın kader karşısındaki durumu tarih boyunca felsefenin olduğu kadar edebiyatın da ilgisini çekmiştir. Yusuf Suresi'nde bu meselenin İslami açıdan nasıl ele alınacağı mükemmel bir şekilde örneklenmiştir. İnsan eyleminin (cüzi irade bağlamında) imkânı, Yaraticı'nın bu eylem ve tüm varlık üzerindeki kuşatıcı bilgisi, kıssanın ilerleyişinde sıkça somutlaştırılır. Her ikisinin bir arada ne şekilde var olabileceği anlatılırken, bu ikiliğin Yaraticı tarafından insandan beklenenin

ne olduğunun, bu ikisinin çelişikmiş gibi görünmesinin hikmeti, ifadesine vasıta kılındığı da gösterilmiştir.

Tabii ki bu anlatının bütün söyledikleri bunlar değildir. İnsan eylemi ve irade demişken, kıssaların en güzelinin, hikâye anlatmanın doğası üzerine de işaret edeceği şeyler olmalı. Anlatmak, var olanı ya da geçmişte var olmuş olanı yeniden kurmak, hayal etmek, gerçek veya gerçekten uzak kompozisyonlar oluşturmak insana özgü, ayrıcalıklı eylemler ne de olsa. Peki, ilahi hakikat karşısında insana özgü kurmacanın sınırları nelerdir? Bu sınırların dışına çıkmak, Yusuf'un kardeşlerinin tercihlerini niteleyen şeytani, yasak ve günahın coğrafyasıyla bu denli bakışumlu iken; sınırları bu şekilde kabul etmek nasıl bir estetik gerçekliğe tekabül edebilir? Çok anlamlı ve anlamı çok katmanlı bir metinde aranabilecek bu soruların cevabı başka yazıların keşfini bekliyor hala. Batıya ait mitsel, felsefi, bilimsel arketipler üzerine inşa edilecek şark anlatısının ve bunları ulaşılması gereken hakikatlerin zirvesi olarak kabul eden muhayyilenin, oryantalist bakışın yansıması olan oksidentalizm (Yavuz, 2009;227) maluliyeti, bir ideal olarak varılmak istenen şark anlatısını iğdiş edici bir keyfiyettir. Bu bağlamda Müslüman şark entellektüeli, beşeri yahut ilahî, kendi metinlerine dönmeli ve onları yeniden anlama gayreti içinde olmalıdır. Evrensel bilgiye sırt çevirmeyen böylesi bir tavır, insanlık adına da edebiyat sanatı ve teorisi adına da faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Albayrak, İsmail (2002). 'Kur'an ve Anlatı(m) Bilim', EKEV Akademi Dergisi 13, ss. 96-99.
- Görgün, Tahsin (2003). **Anlam ve Yorum 'Dini Metinlerin Anlaşılması ve Yorumlanması'**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul.
- Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali** (2004) Meal: Suat Yıldırım, Işık Yayınları, İstanbul. ss.234-247.
- Rifat, Mehmet (2011). **Metnin Sesi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Tekin, Yunus (2007). 'Kur'an Anlatımında Edebi İcaz (Yusuf Suresindeki Simetrik Yapı)', Yeni Ümit, S. 75, Ocak, Şubat Mart, İstanbul, ss. 29-33.
- Tökel, Dursun Ali (2012) 'Kurmaca Olarak Türk-İslam Edebiyatı 1', Yağmur, S. 63, İstanbul.
- Türkdoğan, Meliha Gökcan (2011). **Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2011.
- Yavuz, Hilmi (2009). **Alafrangalığın Tarihi** –Geleneğin Tasfiyesi Ya Da Yeniden Üretilmesi-, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Yazır, Elmalılı Hamdi (1992). **Hak Dini Kur'an Dili**, Feza Gazetecilik Aş., C. 5, İstanbul.